

ΜΙΑ ΑΝΕΚΔΟΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ
ΤΟΥ «ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ ΤΟΥ ΨΑΛΤΗΡΙΟΥ» ΣΕΡΓΙΟΥ

Τὸ κείμενο πὸν θὰ παρουσιάσουμε στὴ συνέχεια παραδίδεται ἀπὸ ἓναν μόνο κώδικα, τὸν ΕΒΕ 96, φφ. 316^v-319^r, ὁ ὁποῖος, ὅπως μπορεῖ νὰ συμπεράνει κανεὶς ἀπὸ τὴ γραφή, γράφτηκε μᾶλλον τὸν ΙΓ΄ αἰῶνα. Ὁρθογραφικὰ λάθη δὲν ὑπάρχουν στὸ κείμενο, τὸ ὁποῖο ἔχει ἀντιγραφεῖ μὲ μεγάλη προσοχή. Αὐτὸ δείχνει ὅτι ὁ γραφέας τῶν φφ. 316^v-319, πὸν εἶναι διαφορετικὸς ἀπὸ τὸν γραφέα τοῦ κυρίου σώματος τοῦ κώδικα, πρέπει νὰ ἐργαζόταν ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψη κάποιου λογίου ἢ νὰ ἦταν ὁ ἴδιος λόγιος. Ἡ περίπτωση νὰ ταυτίζεται ὁ γραφέας τῶν φύλλων αὐτῶν μὲ τὸν συγγραφέα τοῦ κειμένου δὲν μπορεῖ νὰ ἀποκλεισθεῖ τελείως, ἂν καὶ δὲν ὑπάρχει κανένα στοιχεῖο πὸν νὰ στηρίζει μιὰ τέτοια ὑπόθεση.

Τὸ κείμενο αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ χαρακτηριθεῖ ὡς ἐναρκτήριο μάθημα κάποιου Σεργίου, διακόνου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἄγνωστου ἀπὸ ἄλλες πηγές, πὸν γράφτηκε, ὅταν ὁ Σέργιος διορίσθηκε ἀπὸ τὸν πατριάρχη διδάσκαλος τοῦ ψαλτηρίου. Οἱ μελετητὲς δὲν ἔχουν ἀσχοληθεῖ σχεδὸν καθόλου μὲ τὴν ὁμιλία αὐτή. Ὁ μόνος πὸν τὴν ἀναφέρει εἶναι ὁ J. Dargouzes, ὁ ὁποῖος διατυπώνει τὴν ἄποψη ὅτι ὁ λόγος αὐτὸς ἐκφωνήθηκε πρὸς τιμὴν τοῦ πατριάρχη Ἰωάννη Ι΄ τοῦ Καματηροῦ (1199-1206)². Τὴν ἄποψη αὐτὴν ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ H. Hunger³. Πρόσφατα ἡ Μ. Λουκάκη σὲ μελέτη της γιὰ τὰ ἐγκώμια τῶν πατριαρχῶν τοῦ ΙΒ΄ αἰ. παρέθεσε κάποια χωρία ἀπὸ τὸ κείμενο αὐτὸ, συσχετίζοντάς τα μὲ ἄλλα συναφῆ κείμενα τῆς ἐποχῆς⁴.

Ἡ γνώμη μου εἶναι ὅτι τὸ κείμενο αὐτὸ δὲν ἐκφωνήθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη πρὸς τιμὴν τοῦ πατριάρχη Ἰωάννη Ι΄ τοῦ Καματηροῦ, ἀλλὰ στὴ Νίκαια

1. Περιγραφή τοῦ κώδικα: I. Σακελίων - Α. I. Σακελίων, *Κατάλογος τῶν Χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος*, Ἐν Ἀθήναις 1892, σ. 18. Ὁ κώδικας περιέχει τὴν ἔρμηνεῖα τοῦ Θεοφυλάκτου στὶς ἐπιστολὲς τοῦ Παύλου.

2. J. Dargouzes, *Recherches sur les ΟΦΦΙΚΙΑ de l'Église Byzantine* [Archives de l'Orient Chrétien], Paris 1970, σ. 76, σημ. 4.

3. H. Hunger, *Βυζαντινὴ Λογοτεχνία. Ἡ λόγια κοσμικὴ γραμματεία τῶν Βυζαντινῶν*, τ. Α΄ (ἑλλην. μετάφραση), Ἀθήνα 1987, σ. 242.

4. Μ. Λουκάκη, «Ὁ ἰδανικὸς πατριάρχης μέσα ἀπὸ τὰ ρητορικὰ κείμενα τοῦ 12ου αἰῶνα», *Τὸ Βιζάντιο κατὰ τὸν 12ο αἰῶνα. Κανονικὸ δίκαιο, κράτος, κοινωνία*, ἐκδ. Ν. Οἰκονομίδης [Ἑταιρεία Βυζαντινῶν καὶ Μεταβυζαντινῶν Μελετῶν. Διπτύχων Παράφυλλα 3], Ἀθήνα 1991, σσ. 301-319 passim.

πρὸς τιμὴν τοῦ πατριάρχου Μιχαὴλ Δ΄ τοῦ Αὐτωρειανοῦ (1206-1214). Κατ' ἀρχὴν εἶναι σαφὲς ὅτι τὸ κείμενο γράφτηκε κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ ΙΒ΄ αἰῶνα ἢ λίγο ἀργότερα, ἂν ληφθεῖ ὑπόψη ὅτι τὸ ὄφφικιο τοῦ διδασκάλου τοῦ ψαλτῆρος μαρτυρεῖται γιὰ πρώτη φορά τὸ 1107 ἐπίσημα⁵. Ἐξάλλου ἡ γραφὴ τοῦ κώδικα δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ χρονολογήσουμε τὸ κείμενο σὲ κάποια χρονικὴ περίοδο μετὰ τὸν ΙΓ΄ αἰ. Στὸν ἀκριβέστερο προσδιορισμὸ τῆς χρονολογίας τοῦ κειμένου μποροῦν νὰ μᾶς ὀδηγήσουν κάποιες ἐσωτερικὲς ἐνδείξεις. Σὲ πολλὰ σημεῖα στὸ κείμενο γίνεται ἀναφορὰ σὲ κάποια μεγάλη καταστροφὴ ποῦ ἐπληξε τὸ κράτος καὶ ἀνάγκασε πολλοὺς ἀνθρώπους νὰ πάρουν τὸν δρόμο τῆς ἐξορίας. Τῆ στιγμῇ ποῦ ἐκφωνεῖται ὁ λόγος, ὁ βασιλιάς καταβάλλει προσπάθειες γιὰ τὴν θεραπεία τοῦ κακοῦ: *τὸν σκεδασμὸν ἡμῶν καταπαύει καὶ τὴν μακρὰν ξηνηλασίαν ἰστᾶ* (φ. 317). Ἄλλοῦ γίνεται ἀναφορὰ στὴν αἰχμαλωσίαν τῶν Ἑβραίων στὴ Βαβυλώνα, μετὰ τὴν ὁποία παρομοιάζεται ἡ συμφορὰ τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς τοῦ συγγραφέα: *εἰ γὰρ καὶ ἀποβεβλήκαμεν τὴν Σιών καὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ ἀφηρήμεθα ἢ τε παροιμία ἡμῶν ἐμακρύνθη κατὰ τὸ λόγιον, ἀλλὰ γε τὸν θεῖον νόμον ἀκίβδηλον ἔχομεν καὶ οὐ κατὰ τὴν πάλαι νομοθεσίαν ἀποθεσμούμεθα, δι' ἣν πάντως καὶ τῶν ἱερῶν πρεσβείων ὁ Ἰσραὴλ ἐκεῖνος ἐκπέτωκε, τὴν πόλιν ἅμα καὶ τὰ τῆς πόλεως ἱεροσουλόμενος θέσμια* (φ. 318). Ἐνδέχεται βέβαια ὁ συγγραφέας νὰ ἀναφέρεται καὶ στὴν κατάληψη τῆς Ἱερουσαλὴμ ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους τὸ 71 μ.Χ.

Ἡ μόνη καταστροφὴ ποῦ φαίνεται νὰ ταιριάζει στὰ λεγόμενα τοῦ Σέργιου καὶ συνέβη στὸ χρονικὸ διάστημα ποῦ μᾶς ἐνδιαφέρει εἶναι ἡ ἄλωση τῆς Κωνσταντινούπολης ἀπὸ τοὺς Φράγκους τὸ 1204. Ἡ μνεῖα ἄλλωστε τοῦ πατριάρχου, ὁ ὁποῖος διόρισε τὸν Σέργιο «διδάσκαλον τοῦ ψαλτῆρος», δείχνει ὅτι ὁ λόγος πρέπει νὰ ἐκφωνήθηκε στὴ Νίκαια, ποῦ ἦταν ἡ ἔδρα τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἀπὸ τὸ 1206 ὡς τὸ 1261.

Μένει νὰ προσδιορισθεῖ ἡ ταυτότητα τοῦ αὐτοκράτορα καὶ τοῦ πατριάρχου ποῦ ἐγκωμιάζονται στὸ κείμενό μας. Ὁ Σέργιος λέει ὅτι ὁ μελλοντικὸς πατριάρχης (*ὁ μέλλων τηνικαῦτα θύειν τοῦτον [sc. τὸν μόνον τὸν σιτευτόν]*, φ. 317), ἀφοῦ περιπλανήθηκε στὶς περιοχὰς τῆς Δύσεως ἐξαιτίας τῆς κοινῆς συμφορᾶς (*ταῖς κοιναῖς καὶ αὐτὸς οὐ δικαίως μὲν, ἐνδυσπραγῶν δ' ὅμως τύχαις καὶ συμφοραῖς*, φ. 317) κατέληξε τελικὰ στὰ Ὀλυμπιακὰ ὄρη προφανῶς στὸν Ὀλυμπο τῆς Βιθυνίας, ὅπου ἀσκήτευσεν γιὰ λίγο (φ. 317). Ἀπὸ ἐκεῖ ὁ αὐτοκράτορας, ἐπιλέγοντάς τον ἀνάμεσα ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους ὑπόψηφίους, (*ἦσαν μὲν γὰρ οὐκ ὀλίγοι καὶ ἕτεροι τοὺς ἐπὶ τῇ νυμφεύσει τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας ἀρραβῶνας πνευματικοὺς προῖσχύμενοι*, φ. 317) τὸν ἀνέβασε στὸν πατριαρχικὸ θρόνο, ἐπειδὴ ὁ πατριαρχικὸς θρόνος δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ χηρεῦει περισσότερο

5. Dagrouzès, ἔ.ἀ., σσ. 75-79. Βλ. ἐπίσης Β. Κατσαρός, Ἰωάννης Κασταμονίτης. Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τοῦ βίου, τοῦ ἔργου καὶ τῆς ἐποχῆς του [Βυζαντινὰ Κείμενα καὶ Μελέται 22], Θεσσαλονίκη 1988, σσ. 178-209.

—ἔτσι μᾶλλον θὰ πρέπει νὰ καταλάβουμε τὴν φράση *ἐχρῆν δὲ ἄρα κατὰ τὸ πάντῃ πάντως ἐπόμενον καὶ τῆς ἱερογραφουμένης φιλοτησίας καταξιῶν καὶ τοῦ μόσχου γεύειν τοῦ σιτευτοῦ*. Σὺ δ' ἄλλ' ὁ μέλλων τῆνικαῦτα θύειν τοῦτον ἀπῆς (φ. 317).

Εἶναι γνωστὸ ὅτι ὁ πατριάρχης Ἰωάννης Καματηρὸς μετὰ τὴν ἄλωση τῆς πρωτεύουσας ἀποσύρθηκε στὸ Διδυμότειχο, ὅπου πέθανε τὸ 1206, ἀφοῦ ἀρνήθηκε ἐπανειλημμένα νὰ μεταβεῖ στὴν Νίκαια παρὰ τὶς ἐκκλήσεις τοῦ Θεοδώρου Α' τοῦ Λάσκαρη, ὁ ὁποῖος τελικά, μετὰ τὸν θάνατο τοῦ γηραιοῦ ἱεράρχη, κατάφερε, μὲ τὴ σύμφωνη γνώμη τοῦ κλήρου τῆς ὑπόδουλης Κωνσταντινούπολης, νὰ ἐκλεγεῖ νέος πατριάρχης στὴ Νίκαια ὁ Μιχαὴλ Δ' ὁ Αὐτωρειανός⁶. Τὰ στοιχεῖα ποὺ μᾶς παρέχει τὸ κείμενο τοῦ Σεργίου μᾶς δείχνουν ὅτι ὁ ἀναφερόμενος πατριάρχης εἶναι ὁ πρῶτος ποὺ κατέλαβε τὸ ἀξίωμα αὐτὸ μετὰ τὴν μεγάλη καταστροφή, ἐπομένως θὰ πρέπει νὰ ταυτισθεῖ μὲ τὸν Μιχαὴλ τὸν Αὐτωρειανό.

Δύο δευτερεύουσες ἐνδείξεις ἔρχονται νὰ ἐνισχύσουν τὸ συμπέρασμά μας αὐτό. Σὲ δύο χωρία τοῦ κειμένου ὁ πατριάρχης χαρακτηρίζεται ὡς *φερωνύμως ἰσάγγελος* (φ. 317^ν) καὶ *τὴν κλήσιν ἀγγελικός* (φ. 318). Ἐν ὁ λόγος ἀπευθυνόταν στὸν Ἰωάννη τὸν Καματηρό, οἱ χαρακτηρισμοὶ αὐτοὶ δὲν θὰ εἶχαν νόημα, ἐφ' ὅσον τὸ ὄνομα Ἰωάννης δὲν εἶναι ὄνομα ἀγγέλου, ἀλλὰ ἀποδίδεται συνήθως στὰ βυζαντινὰ λόγια κείμενα μὲ τὴν λέξη *χαριτώνυμος* ἢ ἄλλο παρεμφερὲς ἐπίθετο. Ἀντίθετα τὸ ὄνομα Μιχαὴλ τοῦ διαδόχου τοῦ Ἰωάννη τοῦ Καματηροῦ εἶναι βέβαια ὄνομα ἀρχαγγέλου. Ἐπίσης σὲ ἄλλο χωρίο ὁ βασιλιάς ἀναφέρεται ὡς *θεόθεν αὐχῶν καὶ τὴν κλήσιν καὶ τὰ τῆς κλήσεως* (φ. 317). Ἡ φράση αὕτη, ἐνῶ δὲν ταιριάζει στοὺς αὐτοκράτορες ποὺ βασίλευσαν κατὰ τὴν περίοδο τῆς πατριαρχείας τοῦ Καματηροῦ, ταιριάζει ἀπόλυτα ὡς χαρακτηρισμὸς τοῦ Θεοδώρου Α' τοῦ Λάσκαρη.

Ἐχοντας ὑπόψη μας αὐτὰ τὰ δεδομένα, μπορούμε νὰ κατανοήσουμε καλύτερα κάποιες σκέψεις τοῦ συγγραφέα στὶς ὁποῖες ἀπηχεῖται τὸ κλίμα τῆς ἐποχῆς, καὶ νὰ τὶς συσχετίσουμε μὲ συναφεῖς ιδέες ποὺ ἐκφράζονται σὲ ἄλλα κείμενα τῆς ἴδιας περιόδου. Γιὰ παράδειγμα, ὁ Σέργιος, ἀναφερόμενος στὶς ἀνορθωτικὲς προσπάθειες τοῦ αὐτοκράτορα, λέει: *ἐντεῦθεν ὁ πάλαι διερρωγῶς τῆς ἐκκλησίας πέπλος ἄρτι συνάγεται καὶ εἰς ἓν συνυφαίνεται διὰ σοῦ* (φ. 316^ν). Μὲ τὸ ἴδιο περίπου πνεῦμα μιᾶ καὶ ὁ Νικόλαος Μεσαρίτης σὲ ἐπιστολὴ ποὺ συνέταξε ἐκ μέρους τοῦ κωνσταντινουπολιτικοῦ κλήρου πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Θεόδωρο Α' Λάσκαρη: *τὰ διερρωγῶτα συνήμας καὶ τὴν ἀπολλυμένην ἀνεκαλέσω δραχμὴν καὶ ἐξουσίας Ῥωμαϊκῆς συνούλωσας τραύματα*⁷. Ἄλλοῦ ὁ Σέργιος παρομοιάζει τὸν

6. Γιὰ τὰ χρονολογικὰ τῆς πατριαρχείας τοῦ Μιχαὴλ Δ' τοῦ Αὐτωρειανοῦ βλ. V. Laurent, «La chronologie des Patriarches de Constantinople au XIIIe s. (1208-1309)», *REB* 27 (1969) 129-133.

7. A. Heisenberg, *Neue Quellen zur Geschichte des lateinischen Kaisertums und der Kirchenunion. II. Die Unionsverhandlungen vom 30 August 1206 Patriarchenwahl und Kaiserkrönung in Nikaia 1208*, München 1923, σ. 28.

αὐτοκράτορα πρὸς τὸν Νῶε: οὐδὲ τὴν ἀνάκλησιν ἐθαρρήσαμεν ἀβύσσῳ κακῶν ἀπλέτων σοβούμενοι ὡς ἐν κατακλυσμῷ ὑδάτων πολλῶν. Ἄλλ' ὁ καὶ νῦν δευτέρου κόσμου σπέρμα διασωσάμενος ... βασιλεύς... (φ. 317). Ἰδια παρομοίωση χρησιμοποιοῖ καὶ ὁ Μεσαρίτης σὲ ἐπιστολὴ πρὸς τὴ σύζυγο τοῦ Θεοδώρου Λάσκαρη: ἄλλος γὰρ οὗτος Νῶε τοῖς χριστιανοῖς ἡμῖν ὁ κρᾶτιστος οὗτος ἐχαρίσθη παρὰ Θεοῦ⁸. Τὰ ἴδια λέει καὶ ὁ ἐξόριστος στὴ Νίκαια Νικήτας Χωνιάτης σὲ ὁμιλία ποῦ συνέθεσε ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Λάσκαρη: καὶ πολλῶ δυσαχθέστερα τῶν ἐκεῖ συμπεπτώκασιν, εἰ μὴ Θεὸς ἐγκατέλιπε σπέρμα τὴν βασιλείαν μου⁹. Ἐξάλλου καὶ ὁ Σέργιος καὶ ὁ Νικήτας Χωνιάτης παρομοιάζουν τὴν ἀπώλεια τῆς Κωνσταντινούπολης μὲ τὴν ἄλωση τῆς Ἱερουσαλὴμ ἀπὸ τοὺς Βαβυλωνίους¹⁰.

Μὲ βάση τίς διαπιστώσεις αὐτὲς μποροῦμε νὰ κατανοήσουμε καλύτερα τὸ νόημα κάποιου χωρίου τοῦ κειμένου τοῦ Σεργίου, ὅπου κατηγορεῖται ὁ τοῦ γράμματος λατρευτῆς, ὁ ὁποῖος δὲν ἀναγνωρίζει προφανῶς τὸν πατριάρχη μὲ τὸν ἰσχυρισμὸ ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀσχεῖ τὰ δικαιώματά του μακριὰ ἀπὸ τὸ μέγα τῆς τοῦ [Θε]οῦ σοφίας καὶ ἱερώτατον τέμενος (φ. 318^v), δηλαδὴ τὸν ναὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας στὴν Κωνσταντινούπολη, ἂν καταλαβαίνω σωστὰ τὸ νόημα τοῦ κειμένου. Δὲν μπόρεσα νὰ προσδιορίσω ποῖος διατύπωσε τέτοιες αἰτιάσεις κατὰ τοῦ κύρους τοῦ πατριαρχείου τῆς Νίκαιας στὰ χρόνια τοῦ Μιχαὴλ Δ' Αὐτῳρειανοῦ. Εἶναι γνωστὸ ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἡγεσία τοῦ δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου ἦρθε σὲ ἀνοικτὴ ρήξη μὲ τὸ πατριαρχεῖο¹¹, ὁ Δημήτριος Χωματιανὸς ἔφθασε μάλιστα στὸ σημεῖο νὰ ἀμφισβητήσῃ ἀνοικτὰ σὲ ἐπιστολὴ του τὴ νομιμότητα τῆς ἐγκατάστασης τοῦ πατριάρχη στὴ Νίκαια¹², αὐτὰ ὅμως συνέβησαν μετὰ τὴν πατριαρχεῖα τοῦ Μιχαὴλ Δ' τοῦ Αὐτῳρειανοῦ. Ἡ Ἡπειρος δὲν εἶχε ἐκδηλώσει —ἀνοικτὰ τουλάχιστον— κατὰ τὴν πρώτη δεκαετία μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινούπολης ἀποσχιστικὲς τάσεις. Γι' αὐτὸ οἱ αἰτιάσεις ποῦ διατυπώνονται στὸ κείμενο τοῦ Σεργίου, πρέπει νὰ προέρχονται ἀπὸ ἄλλους πολιτικούς ἢ ἐκκλησιαστικούς κύκλους.

8. Heisenberg, *ἔ.δ.*, σ. 32.

9. *Nicetae Choniatae Orationes et Epistulae*, recensuit I. A. van Dieten [CFHB III Series Berolinensis], Berolini 1973, σ. 126. Πρβ. ἐπίσης καὶ τὸ χωρίο αὐτόθι, σ. 128, ὅτε καὶ τὰ λοιπὰ θρέμματα τῆς φωνῆς ἀκηκόστας τῆς βασιλείας μου ὡς εἰς μάνδραν μίαν τὴν προτέραν ἀρχὴν ἀλλισθήσονται, ποῦ θυμίζει τὸ χωρίο τοῦ EBE 96, φ. 316^v, ποῦ παραθέσαμε παραπάνω.

10. Αὐτόθι, σσ. 128, 131. Βλ. καὶ EBE 96, φ. 318.

11. Βλ. D. M. Nicol, «Ecclesiastical Relations between the Despotate of Epiros and the kingdom of Nicaea», *Byz.* 22 (1952) 207-228, καὶ A. D. Karpozilos, *The Ecclesiastical Controversy between the Kingdom of Nicaea and the Principality of Epiros (1217-1233)*, [Βυζαντινὰ κείμενα καὶ Μελέται], Θεσσαλονίκη 1973.

12. J. D. Pitra, *Analecta sacra et classica Spicilegio Solesmensi parata*, VI, Paris - Rome 1891, στήλ. 489-490. Βλ. ἐπίσης ἀνάλυση τῆς ἐπιστολῆς στὸν Karpozilos, *ἔ.δ.*, σσ. 83-84 καθὼς καὶ D. M. Nicol, *The Despotate of Epiros*, Oxford 1957, σ. 93. Χρήσιμα εἶναι καὶ ὅσα σχολιάζει ὁ A. Μηλιαράκης, *Ἱστορία τοῦ Βασιλείου τῆς Νικαίας καὶ τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου (1204-1261)*, ἐν Ἀθήναις (-Leipzig) 1898, σ. 219.

Εἶναι γνωστὸ ἀπὸ ἐπιστολὴ τοῦ Ἰωάννη Ἀποκαύκου ὅτι ὁ ἡγεμόνας τῆς Τραπεζούντας Δαυτὸς ὁ Κομνηνὸς εἶχε ἀπελάσει ἀπὸ τὶς περιοχὲς ποὺ ἤλεγχε ἐπισκόπους χειροτονημένους στὴ Νίκαια¹³. Πιθανὸν οἱ αἰτιάσεις αὐτὲς νὰ προέρχονταν ἀπὸ τὴν αὐλὴ τῆς Τραπεζούντας, οἱ ἡγεμόνες τῆς ὁποίας εἶχαν ρητῶς ἀποκηρυχθεῖ ἀπὸ τὸν Μιχαὴλ τὸν Αὐτωρειανό¹⁴. Τὸ λατινικὸ πατριαρχεῖο τῆς Κωνσταντινούπολης εἶναι μιὰ ἄλλη πιθανὴ πηγὴ τῶν κατηγοριῶν κατὰ τοῦ Αὐτωρειανοῦ. Πολλοὶ ὀρθόδοξοι εἶχαν ἀναγνωρίσει τὴν ἐξουσία τοῦ λατινοῦ πατριάρχη Θωμᾶ Μοροζίνη καὶ τῶν διαδόχων του, ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἐπιστολὴ τοῦ διαδόχου τοῦ Αὐτωρειανοῦ, Θεοδώρου τοῦ Εἰρηνικοῦ, μὲ τὴν ὁποία προσπαθοῦσε νὰ ἀποτρέψει τὴν ὑποταγὴ τῶν ὀρθοδόξων στοὺς λατίνους¹⁵. Πιθανότερο ὅμως εἶναι, κατὰ τὴν γνώμη μου, οἱ αἰτιάσεις αὐτὲς νὰ ἐκφράζουν τὶς ἀνησυχίες τοῦ μέσου Βυζαντινοῦ, κληρικοῦ ἢ λαϊκοῦ, ποὺ ἐβλεπε νὰ καταστρατηγοῦνται κάποιοι ἱεροὶ κανόνες μὲ τὴν ἐγκατάσταση τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου στὴ Νίκαια. Ὑπάρχει ἓνα χωρίο τῆς αὐτοβιογραφίας τοῦ Βλεμμύδη (*ἐν τῇ Βιθυνῶν μητροπόλει καὶ ὁ πατριαρχικὸς μετετέθειτο θρόνος ὡς ἐπηλυς, ὡς ἐπίθετος*)¹⁶ τὸ ὁποῖο εἶναι ἐνδεικτικὸ τῆς καχυποψίας μὲ τὴν ὁποία ἐβλεπαν τὸν ἐκκλησιαστικὸ νεωτερισμὸ¹⁷ ἀκόμη καὶ οἱ ὑπήκοοι τοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας. Ἴσως κάποιους συντηρητικὸς κύκλους τῆς Νικαίας νὰ εἶχε κατὰ νοῦ ὁ Σέργιος καὶ τὶς ἀπόψεις αὐτῶν νὰ θέλει νὰ ἀνασκευάσει μὲ τὴν ὁμιλία του αὐτῆ, ἡ ὁποία ἀπηχεῖ ἔτσι καὶ τὶς ἐπίσημες θέσεις τῆς ἐξόριστης βυζαντινῆς αὐλῆς στὰ πρῶτα χρόνια μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινούπολης.

Ἡ ὁμιλία τοῦ διακόνου Σεργίου δὲν ἔχει κάποια ἰδιαίτερη λογοτεχνικὴ ἀξία. Πρόκειται μάλλον γιὰ μιὰ τελείως ἀδέξια συρραφὴ χωρίων ἀπὸ τοὺς ψαλμούς καὶ τοὺς Προφῆτες, ποὺ θυμίζει κέντρωνα, ὅπως ἄλλωστε συμβαίνει μὲ τὶς περισσότερες διδασκαλίες τοῦ IB' αἰ. Ἡ ἀξία τῆς ἔγκειται στὸ ὅτι μᾶς δίνει μιὰ εἰκόνα τῶν ζυμώσεων ποὺ συντελοῦνταν στὴ Νίκαια κατὰ τὴν πρώτη δεκαετία μετὰ τὴν ἄλωση, τόσο στὸ πολιτικὸ ὅσο καὶ στὸ ιδεολογικὸ ἐπίπεδο. Ἡ αὐτοκρατορικὴ

13. V. G. Vasiljevski, «Epirotica saeculi XIII», *VV* 3 (1896) 275. Γιὰ τὸ θέμα βλ. Μηλιαράκης, σ. 102· Karpozilos, σ. 50. Τὸ ἐπεισόδιο δὲν μπορεῖ νὰ χρονολογηθεῖ μὲ ἀκρίβεια.

14. N. A. Oikonomides, «Cinq actes inédits du patriarche Michel Autôreianos», *REB* 25 (1967) 139-141 [τοῦ ἴδιου, *Documents et études sur les institutions de Byzance (VIIe-XVe s.)*, Variorum Reprints, London 1976, no XV].

15. Α. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς, «Θεόδωρος Εἰρηνικός, πατριάρχης οἰκουμενικός ἐν Νικαίᾳ», *BZ* 10 (1901) 182-192. Γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ βλ. A. Gardner, *The Lascarids of Nicaea*, London 1912, σσ. 97-98. Γιὰ τὸ ὅλο θέμα τῶν σχέσεων τῶν ὀρθοδόξων μὲ τὸ λατινικὸ πατριαρχεῖο βλ. R. Janin, «Au lendemain de la conquête de Constantinople», *EO* 32 (1933) 18, ὅπου γίνεται λόγος καὶ γιὰ τὸν ρόλο τοῦ Ν. Μεσαρίτη.

16. A. Heisenberg, *Nicephori Blemmydae Curriculum Vitae et Carmina*, Lipsiae, σ. 7. Γιὰ τὸ χωρίο αὐτὸ βλ. Nicol, *The Despotate*, σ. 76 καὶ σημ. 2 (σ. 99).

17. Γιὰ τὸ θέμα τῆς κανονικότητας τῆς ἐγκατάστασης τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου στὴν Νίκαια βλ. Karpozilos, σ. 26, σημ. 39.

ιδεολογία, όπως διαγράφεται στο κείμενο του Σεργίου, και ιδιαίτερα οι αντίληψεις για τη συνύπαρξη κράτους και εκκλησίας¹⁸ είναι χαρακτηριστικές της περιόδου αυτής. Είναι χαρακτηριστική η έμφαση που αποδίδει ο Σέργιος στην οικουμενική εξουσία του πατριάρχη (φ. 318^v)¹⁹, ο οποίος θα πρέπει να έπωμισθει μαζί με τον αυτοκράτορα το βάρος των προσπαθειών για μια κρατική αποκατάσταση του Βυζαντίου.

Ἐνδιαφέρουσα είναι ἐξάλλου ἡ ἐπιβίωση θεσμῶν τῆς προηγούμενης περιόδου, ὅπως τὰ ὀφφίκια τῶν διδασκάλων, κατὰ τὴν περίοδο τῆς ἐξορίας στὴ Νίκαια. Δυστυχῶς ἡ πτυχή αὐτὴ τῆς δραστηριότητας τοῦ πατριαρχείου στὰ χρόνια αὐτὰ δὲν εἶναι ἐπαρκῶς γνωστὴ. Ἴσως νέα στοιχεῖα στὸ μέλλον θὰ διαφωτίσουν περισσότερο τὸ θέμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐκπαίδευσης στὸ βασίλειο τῆς Νίκαιας.

Κείμενα κρυπτικὰ καὶ γεμάτα ὑπαινιγμούς, ὅπως τὸ κείμενο ποὺ ἐκδίδουμε ἐδῶ, εἶναι ὀρισμένες φορές ἐπιδεκτικὰ ποικίλων ἐρμηνειῶν. Ἡ χρονολόγηση ποὺ προτείνουμε, στὰ χρόνια τῆς πατριαρχείας τοῦ Μιχαὴλ Δ΄ τοῦ Αὐτωρειανοῦ, μπορεῖ ἐνδεχομένως νὰ ἀνατραπεῖ καὶ νὰ ἀντικατασταθεῖ ἀπὸ μιὰ χρονολόγηση σὲ περίοδο κάπως μεταγενέστερη, ὅποτε καὶ οἱ νύξεις καὶ οἱ ἀναφορὲς τοῦ συγγραφέα σὲ γεγονότα καὶ ιδέες τῆς ἐποχῆς του θὰ εἶχαν τελείως διαφορετικὸ νόημα.

18. Βλ. M. Angold, *A Byzantine Government in Exile. Government and Society under the Laskarids of Nicaea 1204-1261*, Oxford 1975, σσ. 46-59.

19. Δὲν πρέπει νὰ ξεχνοῦμε ὅτι ὁ τίτλος *οἰκουμηνικός πατριάρχης*, ποὺ δὲν φαίνεται νὰ χρησιμοποιοῦνταν εὐρέως τὸν IB΄ αἰ., ἤλθε ξανά στὴν ἐπιφάνεια μετὰ τὸ 1204, γεγονός ποὺ προκάλεσε τὴν ὀργὴ τοῦ Ἰωάννη Ἀποκαύκου. Βλ. Karpozilos, σ. 65 καὶ σημ. 84.

EBE 96, φφ. 316^v-319

[316^v] Σεργίου διακόνου τῆς ἀγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας, πατριαρχικοῦ νοταρίου καὶ διδασκάλου τοῦ ψαλτηρίου διδασκαλία πρώτη. †

Ἐγώ σοι σε, ὅτι ὑπέλαβες με, πατριαρχῶν ἀγιώτατε. Χρὴ γάρ με τὴν τοῦ θεοπράτορος μυστογραφεῖν λαχόντα, διὰ τοῦ πνεύματος, ὅπερ ἄρτι καὶ ἐφ' ἡμᾶς αὐτὸς πλοσιώως ἐξέχεας, ὡς ἐκ προσφυοῦς ἐκειθεν ὄργανου τὸν λόγον προανατάττειν σοὶ καὶ ὡς ἐν δεκαχόρδῳ ψαλτηρίῳ τὰ σὰ ἐξαίρειν θαυμάσια καί, ὅτι με φέρων
5 τάττεις τοῖς τὴν σοφίαν ἀνθεστηκόσι καὶ ἀνυψουμένοις περίοπτα καὶ ὡς εἰς τινα λόφον τὸν διδασκαλικὸν ἀνάγεις ὀκρύβαντα χαμαὶ ἐρχόμενον ἄνθρωπον καὶ εἰς ὑπόπτεισιν ἀδοξίας ὑποσυρόμενον, ἐπ' ὄρους δὴ τούτου σημεῖον αἶρειν καὶ φωνὴν ὑσοῦν κατὰ τὴν προφητείαν, «ἐστήξομαι», ὁποῖον τὸ σημεῖον τοῦτο ὑποληπτέον, εἴτε τὴν δαυϊτικὴν ταύτην δέλτον, πρὸς ἣν ὑσοῦν διακελευόμεθα τὴν φωνήν, εἴτε τὴν
10 τῶν κατὰ σὲ τεραστιωδῶν πραγμάτων ἐξάγγελον σημασίαν καὶ ἀνακήρυξιν.

Ἰνα γάρ σοι τὰ τῆς αὐτῆς ἐρῶ προφητείας εἰς ἐναργέστερον, σημεῖον ἤρθης ὑπὸ Θεοῦ διεσκορπισμένα ἔθνη συναγαγεῖν, τὰ τῆς ἐξ ἔθνῶν ἐκκλησίας ἔκγονα, ταῦτα περὶ ὧν καὶ αὐτὸς ἀκούεις λαλοῦντος τοῦ πνεύματος, «ἰδοὺ δέδωκά σε εἰς διαθήκην γένους, εἰς φῶς ἐθνῶν». Οὐκοῦν τῷ ὕψει τῆς μεγίστης ταύτης ἱεραρχίας τηλεφανῆς
15 πυρσὸς ἐντεθεῖς καὶ τὴν οἰκουμένην ὅλην περιεστράπτειν λαχόν, πρὸς τὴν σωτήριον ταύτην καὶ φανερὰν ἐπανάγεις δόξαν τὴν κατὰ σὲ τὸν καθήμενον λαὸν ἐν σκότει τῆς ἀπογνώσεως.

Ἐντεῦθεν ὁ πάλαι διερρωγῶς τῆς ἐκκλησίας πέπλος ἄρτι συνάγεται καὶ εἰς ἐν συνυφαίνεται διὰ σοῦ καὶ ὁ τῆς ἱερᾶς μεγαλομάνδρας περιβόλος ἐγκαινίζεται. Τὸ γὰρ
20 ἐν Χριστῷ τῇ μιᾷ κεφαλῇ πάντων συναρμολογούμενον σῶμα τὸ καθ' ἡμᾶς, διαφθαρὲν τῷ πανωλέθρῳ κακῷ καὶ ὡς εἰς χοῦν λεπτυνθέν, ἀναπλάσας ἔχεις εἰς θειοτέραν ἀνάπλασιν, καὶ ὅστᾳ τούτῳ πρὸς ὅστᾳ καὶ ἁρμονίαν πρὸς ἁρμονίαν ἐνθεῖς, ὀλοτελὲς καὶ ἄρτιον οὕτω πρὸς τὸ παλίμβιον καθιστᾶς, καὶ εἰς κεφαλὴν αὐτὸς ἀξίως πρωτουρηγηθεῖς ὁ καὶ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν σοφίαν ἀκροφυῆς καὶ πολλῶ τῶν ἄλλων τῷ
25 ὕψει τῆς μεγαλειότητος ὑπερκεῖμενος, τὸν λοιπὸν ἡμᾶς ὄμιλον εἰς μέλη τάττων καὶ μέρη, συναρμολογεῖς πανσόφως εἰς ὀλομέλειαν.

Εἰ δὲ καὶ κατὰ τὸ ἐπόμενον τῇ καινῇ ταύτῃ πλάσει καὶ πνεῦμα ζωῆς βραβεύεις ἡμῖν τοῖς εἰς ξηρὰ ὅστεα κατενεχθεῖσι καὶ [317] ἄρδην πρὸς τὸν Ἄδην διασκορπισθεῖσι μικροῦ, ψυχώσας πάντας τῇ ζωοποιῷ τοῦ πνεύματος χάριτι, ἔχω καὶ αὐτὸς
30 λαβῶν παρὰ σοῦ τὴν ζωηρὰν ταύτην καὶ ψυχώτριαν δύναμιν, οὐ μόνον τῆς αὐτῆς

1 Ps. 29 (30), 1 2 cfr. Act. 2, 17; Tit. 3, 6 4-5 cfr. Ps. 143 (144), 9 7-8 Is. 13, 2 11-12 Is. 13, 4 13-14 Is. 42, 6 16-17 Is. 9, 2 (1) 20 Eph. 4, 15-16 21 cfr. Ps. 17 (18), 42 22 Ez. 37, 7 25-26 1 Co. 12, 27 27-29 Ez. 37, 5-10 29-30 Jo. 6, 63; 2 Co. 3, 6

2 fortasse θεοπάτορος

νεκρεγερσίας μέτοχον τιθεῖσαν κάμῃ καὶ λάλον οὕτω δεικνύουσαν, ἀλλ' ἤδη καὶ εἰς
κιθάραν προτρεπομένην ἤχειν ἐν φωνῇ ψαλμοῦ, ὃ φησιν ὁ ψαλμός. Τάχα δὲ ἄρα καὶ
εἰς ἐγγήγορσιν ἑαυτὸν ὑπαλείφειν δίδως ἐκ βαθυμίας νεκροποιοῦ, δι' ὧν σαλπίζειν
παρεκελεύσω τῇ ψαλμικῇ ταύτῃ σάλπιγγι.

- 35 Ἄλλα γὰρ μὴ καὶ πάνυ ταῦτα ἠλπίσαμεν πρότερον οὐδὲ τὴν ἀνάκλησιν
ἐθαρρήσαμεν, ἀβύσσῳ κακῶν ἀπλέτων σοβούμενοι ὡς ἐν κατακλυσμῷ ὑδάτων
πολλῶν; Ἄλλ' ὁ καὶ νῦν δευτέρου κόσμου σπέρμα διασωσάμενος καὶ ὡς ἐν ἀσήπτῳ
καὶ ἀσφαλεῖ κιβωτῷ τῇ ἑαυτοῦ μεγαλοσθενεῖ χειρὶ καταθέμενος ἐκ τοῦ ὑπερθέου
ἐνθεος βασιλεὺς καὶ τῆς κοσμικῆς ὀλκάδος κυβερνήτης ἐνδέξις, ὁ θεόθεν αὐχῶν
40 καὶ τὴν κλήσιν καὶ τὰ τῆς κλήσεως τὴν τοῦ καθ' ἡμᾶς κλυδωνίου βαρύπνου
θύελλαν λυεῖ καὶ τὸν σκεδασμὸν ἡμῶν καταπαύει καὶ τὴν μακρὰν ξηνηλασίαν ἰστᾷ,
οὐ μόνον δὲ ἀλλ' ὅσα καὶ υἱὸς Θεοῦ καὶ Θεὸς τελῶν κατὰ χάριν, ἐκεῖνα καὶ αὐτὸς
ἡμῖν τὰ τοῦ σωτῆρος ῥήματα φθέγγεται, «δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ
45 πεφορτισμένοι ἀγῶ, τὴν ἔγκοπον ταύτην καὶ φορτικὴν ὑμῶν περιπλάνησιν καὶ τὴν
ἀσάθμητον ἐν τόποις περιφορὰν διορθούμενος, ἀναπαύσω ὑμᾶς». Ὁ δ' αὐτὸς καὶ
κατὰ τὸν ἐν εὐαγγελίοις τροπολογούμενον συμπαθῆ πατέρα καὶ εὐσπλαγχνον ἐκ τῆς
ὑπερορίας παλινστροφούντας τρισάσμενος ὑποδέχεται καὶ τὸν ἀρραβῶνα βραβεύει
τῆς πρώην φίλης εὐετηρίας καὶ κρηπίδας ἀσφαλοῦς ἐδελπιστίας χαρίζεται καὶ τὴν
πρώτην ἐνδιδύσκει στολήν.

- 50 Ἐχρῆν δὲ ἄρα κατὰ τὸ πάντῃ πάντως ἐπόμενον καὶ τῆς ἱερογραφουμένης
φιλοτησίας καταξιοῦν καὶ τοῦ μόσχου γεῦειν τοῦ σιτευτοῦ. Σὺ δ' ἀλλ' ὁ μέλλων
τηνικαῦτα θύειν τοῦτον ἀπῆς, ταῖς κοιναῖς καὶ αὐτὸς οὐ δικαίως μὲν, ἐνδυπραγῶν
δ' ὅμως τύχαις καὶ συμφοραῖς. Καὶ ἦν ἄλλοτ' ἄλλος τόπος ἐσπέριος τὸν φανότατον
λύχνον τῆς ἐκκλησίας μεθέλκων σε καὶ κρύπτων ὑπὸ τὸ μόδιον. Ἄλλ' ὁ ἐκ κοιτίας
55 μητρὸς ὑπὸ τὴν οἰκουμενικὴν σε λυχνίαν κοσμοδαδοῦχον θεσπίσας ἑωσφόρον
τεθήσασθαι, τὸ πρὸς τὸν Θεσβίτην Ἥλιου γενόμενον ῥῆμα φησὶ καὶ πρὸς σέ,
«ἀναστάς πορεύου ἐντεῦθεν κατ' ἀνατολάς, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ὡς ἐκεῖνος ἐπὶ πρόσωπον
τοῦ [317'] Ἰορδάνου καὶ ἐν χειμάρρῳ που κρύβηθι», κἄν σὺ ἀλλὰ καὶ τὸν
τούτου Κάρμηλον ζηλῶν καὶ τὴν ἀναχώρησιν ἐπὶ προσώπου τῶν Ὀλυμπιακῶν
60 ὄρων καὶ ἐπὶ τοῦ ἐν αὐτοῖς χειμάρρου ἐσκήνωσας. Ἐνθα δὴ πάντως καὶ τὴν ἐν
σμικρᾷ καλύβῃ κατάκρυψιν ἔστερξας, εἰς ἣν καὶ μετὰ τῆς τρισμεγίστου δόξης
ταύτης καὶ νῦν ἐθέλεις ἐγκλείεσθαι διὰ μετριοφροσύνης ὑπερβολήν.

- Οὕμενον οὕτω σοὶ ἐκελεύσθη τὰ τῆς ἐκεῖθεν μεταχωρήσεως, ἀλλ' ἔλθειν καὶ
ὄφθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ βασιλέως καὶ παρ' αὐτοῦ πατῆρ κληθῆναι πολλῶν ἐθνῶν
65 κατὰ τὸ τῆς οἰκουμενικῆς πατριαρχείας ἐκ τῆς τοιαύτης κλήσεως σημαίνόμενον.

31-32 Ps. 97 (98), 5 36 Ps. 31 (32), 6 37 Gen. 9, 9 38 Ex. 25, 9-10; De. 10, 3 48-
49 Luc. 15, 11-32 51 Luc. 15, 23 54 Mat. 5, 15 57 III Reg. 17, 3 60 III Reg. 17,
6 64 Gen. 17, 4-6

35 μὴ καὶ supra lineam cum aliis verbis, quae legere non potui, scriptum est

Ἦν δὲ καὶ ἄλλως οὐ πάνυ τι αἴσιον τὸν μὲν δημαγωγὸν Μωϋσῆν ὁσημέραι κατὰ τῆς πανστρατιάς ὀπλίζεσθαι τῶν πολυσπερέων, ὡς ἂν τις εἴπη ἐχθρῶν, τὸν δὲ τὰς ἱεράς νομοθεσίας εἰσηγούμενον Ἱαρώων μὴ παρεῖναι τῷ Ἰσραήλ. Ἀμέλει καὶ ἐν κοινῷ πάντες ἐώρων πρὸς σὲ καὶ πολλῶν πρὸ τῶν ἄλλων ὁ ἔνθεος βασιλεὺς ἐν σοὶ ἐπῆρε τὴν ὀπτικήν, ἔξω μὲν τὸ ὄρατικόν, ἔσω δὲ τὸ διορατικόν ἀναπετάσας τοῦ νοῦ, ὡς εἶναι καίριον καὶ τὸ σοφὸν ἐκεῖνο ἐπεῖν, «βασιλέως ἀρκεῖ καὶ μόνος ὁ ὀφθαλμός, κἂν μόνον ἴδοι, πᾶσα πραγμάτων ἀκρίβεια δεδοκίμασται».

Ἦσαν μὲν γὰρ οὐκ ὀλίγοι καὶ ἕτεροι τοὺς ἐπὶ τῇ νυμφεύσει τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας ἀρραβῶνας πνευματικοὺς προῖσχύμενοι, λαμπρὸν καὶ οὗτοι τὸ τῆς ἀγιότητος πυρσεύοντες φῶς καὶ πολύφωτον καὶ τοῦ μεγάλου πατρὸς τῶν φώτων ἐπάξιον. Ἄλλ' ὁ νυμφοστόλος καὶ βασιλεὺς οἶος ἐκεῖνος συνιδεῖν τὸ κρεῖττον ἀγχίνους καὶ ἱκανὸς διακρίνειν τὸ βέλτιον, «καλοὶ μὲν καὶ οὗτοί», φησι, τὸ σολομώντειον ἐκεῖνο ἀπολαβὸν καὶ ὑπαλλάξας μικρόν, «ἄνθρωπος οὗτος ὑπερκεῖται καὶ ὑπερῆρε πάντας», οὐ κατὰ τὸν ἀποστολικὸν χαρακτήρα μόνον ἐμπρέπων τῷ τῆς ἀρχιερωσύνης ὑψώματι, ἀμιγῆς κακίας τελῶν καὶ πᾶος καὶ ὅσιος ἀγγέλοις τε διὰ καθαρότητος ἰσοστάσιος καὶ φερωνύμως ἰσάγγελος, ἀλλ' ὅτι καὶ τῆς ἀνωτάτης σοφίας ἐστὶν ἀνάκτορον καὶ οἶκος Θεοῦ ζῶντος καὶ ἐμπεριπατοῦντος αὐτῷ, δογμάτων θείων ἀκριβῆς ὄρος, εὐσεβείας θεμέλιος, πίστεως ἀκράδαντος ἔρεισμα καὶ ὑπὲρ τούτων ἀκμαία μάχαιρα πνεύματος.

Καὶ ἦν ἄρα, σοφὴ ἀρχιποίμην, μέλλον Θεῷ προστήσασθαι σε κατὰ καιρὸν τῆς ποιμένης αὐτοῦ, ἠνίκα τῆς τοῦ σοῦ λόγου δεῖ ἀκμαιότητος κατὰ τῆς ἄρτι παρεισφθαρείσης ἡμῖν Ἰταλικῆς φληνάφου θραυστομίας καὶ ἀγριότητος. Στομωθήσῃ γάρ, οἶδ' ὅτι, καὶ ὡσεὶ βέλος ἐν χειρὶ ψαλμικῶς εἰπεῖν δυνατοῦ τοῦ τὰ πάντα [318] δηλαδὴ φέροντος τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ καὶ ὀφθήσῃ διακόπτων ἐν ἐκστάσει κεφαλὰς δυναστῶν τούτων καὶ τὸ τῆς κακίας αὐτῶν ὀχύρωμα καθελεῖς καὶ κόμπους ἄλλως αὐτῶν ἐλέγξεις τὰ στωμυλεύματα, εἴ τις ἐγὼ ταῦτα λέγων προφητικός εἰμι καὶ βλέπων τὰ ἐμπροσθεν. Τὸ γὰρ κηδεμονικὸν τῆς προνοίας, ἢ δὴ τῶν μεγάλων πραγμάτων τὰς ἀφορμὰς καὶ πόρρωθεν καταβάλλεται, τοιαῦτ' ἡμῖν ἐκ τῶν ἄρτι καλῶν κατανοεῖν βραβεύει τὰ ἐσόμενα. Ἄ καὶ εἰς κέντρον λόγον κείσθω τανῦν, καιροῦ δὲ καὶ κυκλογραφηθήσονται σοὶ πρὸς ἀινετήριον καὶ γραφήσονται πρὸς ἐντέλειαν.

Τὰ δ' οὖν ἡμέτερα ταῦτα πανηγυρίζειν ἄρτι θέμις καλὰ καὶ τὴν ἐν μέσῃ χαλεπῇ πραγμάτων Χαρύβδι τηλικαύτην ἐκθειάζειν κατάστασιν. Εἰ γὰρ καὶ ἀποβεβλήκαμεν τὴν Σικὼν καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ ἀφηρήμεθα ἢ τε παροικία ἡμῶν ἐμακρύνθη κατὰ τὸ λόγιον, ἀλλὰ γε τὸν θεῖον νόμον ἀκίβδηλον ἔχομεν καὶ οὐ κατὰ τὴν πάλαι νομοθεσίαν ἀποθεσμούμεθα, δι' ἣν πάντως καὶ τῶν ἱερῶν πρεσβείων ὁ Ἰσραὴλ ἐκεῖνος ἐκπέπτωκε, τὴν πόλιν ἅμα καὶ τὰ τῆς πόλεως ἱεροσυλούμενος θέσμια, καὶ οὐ

τόπος ἦν ἐκεῖνῳ τοῦ θυσιάσαι οὐδὲ ὀλοκαυτῶσαι Θεῶ, ὅτι μὴ καὶ ἄρχων ἐν τῷ κατ' αὐτοῦ ἐκεῖνῳ καιρῷ μὴδὲ προφήτης μὴδὲ ἡγούμενος θεσμοθετεῖν ἐκελεύετο. Ἡμῖν
 105 δὲ οὐχ οὕτω τὰ τῆς ἄρτι μετοικεσίας καὶ μεταβάσεως, ἀλλὰ τοῦναντίον ἅπαν ὠδήγησε Κύριος τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐν χειρὶ Μωϋσῆ καὶ Ἀαρών, τοῦ ἐν βασιλευσί τοῦδε τρισαριστέως καὶ τοῦ ἐν πατριάρχαις θεοειδοῦς, καὶ ἄρχων μὲν ἐκεῖνος ἡμῖν καὶ ἡγούμενος κἀθηται κατὰ τὸν προφήτην ὁ περιδέξιος βασιλεύς, ὁ φοβερός καὶ ἀκάμας καὶ ἀληθῶς ἀρειμάνιος, οὐπερ τῇ φήμῃ καθαπερεὶ τινὶ σάλπιγγι περιηχοῦση
 110 τῆς γῆς τὰ πέρατα οὐ τείχη καταβάλλονται Ἰεριχούντεια ὑπερνέφελα, σίδηρον εἰς ἀσφαλὲς ἀμπισχόμενος ἀλλ' ὑψηλόφρονα ἔθνη καὶ ὑπὲρ σίδηρον σκληρυνόμενα, καὶ ἀρχιερεὺς οὗτος ἡμῖν ἐνθεώτατος, ὁ καὶ τὴν κλήσιν, ἀγγελικὸς καὶ τὴν ἀρετὴν ἀγγέλοις ἀνάμιλλος οὐκ ἐν σκηνῇ ἀγνίζων ἐρημοβάτην λαὸν ἀλλ' ἐν οἴκῳ Κυρίου καὶ ἐν αὐλαῖς τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, θείου τελεταῖς μυστηρίου [κα]θαγιαζῶν ἡμᾶς καὶ
 115 προσευχόμενος πάντων καὶ προθυόμενος, κἂν [.....] καὶ τοῦ [318^v] γράμματος λατρευτής, τὸ τῆς ὑπεροψίας ἔχων προκάλυμμα, πρὸς τὰ τῆς ἀληθείας φῶτα μὴ τὰ βλέφαρα κἀντεῦθεν τὸν θεῖον ἐκεῖνον οἶκον παράγῃ, τὸ μέγα τῆς τοῦ [Θε]οῦ σοφίας καὶ ἱερώτατον τέμενος, καὶ μὴ χρῆναι λέγει ταῦτα τὰ καθ' ἡμᾶς ἐπιχωριάζειν ἔξω τῆς ἱερᾶς ἐκεῖνης ἐπαύλεως.

120 Ἄλλ' οὗτος ὁράτω μὴ καὶ Θεὸν κατοικεῖν ἐν χειροποιήτοις ἀπισχυρίσαιτο, ἀντινομοθετῶν Παύλῳ τῇ μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ σάλπιγγι, μήτε μὴ τὰ τῆς χάριτος ἀειθαλῆ καὶ [λ]εῖα καλὰ εἰς τὸν τοῦ καταργουμένου νόμου συνωθεῖ ἀφανισμόν. Τῆς γὰρ στοιχειώδους μωσαϊκῆς ἐκεῖνης νομοθεσίας ἀποξενοῦν ἡμᾶς ὁ νομοθέτης θέλων Θεός, οἴχεσθαι ταύτην πάμπαν παρεκελεύσατο, οἰχομένης ὑπὸ βαρβάρων τῆς
 125 παλαιᾶς Ἰερουσαλήμ. Ἡ μέντοι χάρις καὶ τὰ τῆς χάριτος ἐν ἀπεριγράπτῳ διασπαρέντα καὶ τὴν οἰκουμένην ὅλην πληρώσαντα, εἰς εὐθαλὲς καὶ ἀείκαρπον νενομοθέτηται διασώζεσθαι ἐν παντὶ τόπῳ τῆς δεσποτείας Θεοῦ.

Οὐκοῦν ἐπεὶ καὶ ὁ ταύτης οὗτος πάνσοφος ὑποφήτης ὁ ἐν πατριάρχαις ὑπέρμεγας, τὸ τῆς οἰκουμηνικῆς μεγαλειότητός τε καὶ δόξης κεκληρονόμηκεν ὄνομα
 130 καὶ ὑπὸ πάσης τῆς κτίσεως δεδικαίεται προσκυνεῖσθαι, δι' ὧν ἐν πάσῃ τῇ κτίσει ἀπέσταλται κηρῦσσειν τὸ εὐαγγέλιον, μετὰ παρρησίας καὶ ἡμεῖς προσερχόμενοι τῷ θρόνῳ τῆς αὐτοῦ χάριτος, ὃ φησὶν ὁ θεῖος ἀπόστολος, ἄλλος ἄλλο τι καλὸν κληρούμεθα ἑαυτοῖς, καὶ τὸν τῆς χάριτος ἐπιμερίζομεν θησαυρόν, ὡς ἔγωγε, ὡ
 135 ἡμῖν καὶ δοκίμοις, ὡς φησὶ Παῦλος, τοῦ λόγου τραπεζίταις καταβάλλειν ἐντέταλμαι καὶ πολυπλασιάζειν παρεκελεύσθη αὐτός, κἂν ὑπὸ φαύλης καὶ αὐτὸς βραθυμίας εἰς τὸν τῆς σιωπῆς κατορύττειν τοῦτο βάραθρον παρορμῶμαι διὰ τὸ ἑαυτοῦ ἐν λόγοις ἀμενηνόν.

Ἄλλ' ἐγγὺς ὁ τοῦ ταλάντου δοτήρ καὶ κύριος, ὁ ἀγχιθεὸς πατριάρχης καὶ τὴν
 140 χάριν παμπλοῦσιος, καὶ ἀπαιτεῖ τοῦ ἰδίου δώρου τὴν αὔξησιν, οὐ τὸ ἑαυτοῦ ζητῶν

106 cfr. Ex. 32, 34 109-110 Jos. 6, 5-20 113 Ex. 26 113-114 Ps. 133 (134), 1 115-116 cfr. Rom. 7, 6 120 Act. 7, 48 127 Ps. 102 (103), 22 131-132 Hb. 4, 16 133-138 Mat. 25, 15-28

καὶ αὐτός, ἀλλὰ τὸ ἡμέτερον. Σοφίαν γὰρ τὴν δι' ἔργων κομειῖσθαι τούτῳ καὶ δι' αὐτοῦ Θεῷ ἐκζητεῖ, ὡς εἶναι καὶ ταύτην οὐκ ἀσυντελεῖ πρὸς οἰκοδομὴν τῶν εἰσδεχομένων καὶ τὸν διδάσκαλον "Ἄν γοῦν τοσοῦτον ἡμεῖς τοῦ πρὸς ὠφέλειαν τοῖς ἄλλοις λαλεῖν ἀπ[έχωμεν...] καὶ τοῦτ' ἐκεῖνο χαλκός τις ἡχῶν
 145 διάκενα καὶ ἀλαλάζον εἰς μάτην κύμβαλον λογιζόμεθα, ἀλλ' ὁ ἐν ψαλτηρίῳ καὶ κιθάρᾳ τὸν [319] Θεὸν αἰνεῖν ἐπὶ τῆς ἀναβάθρας ταύτης στήσας ἡμᾶς, ποιμὴν ὁ πάμμεγας οὗτος, τὸ τοῦ θεοῦ πνεύματος ὄργανον, ἐκ τῆς αὐτοῦ διαρθρώσας ἡμᾶς ἐμπνευστικῆς σοφίας καὶ χάριτος, δοίη ἂν πάντα καὶ ἐν ἡχῳ σάλπιγγος ψαλμικῆς περὶ τῆς ἀποκεκρυμμένης λαλεῖν σοφίας τοῦ πνεύματος. Οὕτω γὰρ ἂν δοθεῖ καὶ ἡ
 150 χάρις τοῦ αὐτοῦ πνεύματος ἐκάστῳ πρὸς τὸ συμφέρον, καθά φησιν ὁ ἀπόστολος, καὶ τῷ αὐτῷ πάντες πνεύματι κατηρτισμένοι ἐσοίμεθα ὑπ' αὐτῷ πρωτοουργῷ τῷ σοφῷ ἡμῶν ἀρχιποίμενοι τῆς <εἰς> ἐν συμφυῖας καὶ συμφωνίας ἡμῶν. Καὶ εἰς ἀκρογωνιαῖον γάρ τινα λίθον τ[. . .]τ[. . .]ς συνδέτην τῆς κοινῆς διαστάσεως ὑπὸ πελέκει μὲν καὶ λα[. . .]τρῶ τοῦ πνεύματος [.] ἡμῶν ταύτην εὐαρμοστούμενον σύμπτυξιν,
 155 σῶζοντα δὲ ἀληθῶς κἀν τούτῳ τῷ μετὰ τοῦ Θεοῦ τὸ κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν, δι' ὧν κἀκεῖνος παρὰ τῷ Ἑσαῖᾳ [ἐ]κ[εκτὸς] ὠνόμασται λίθος καὶ ἀκρογωνιαίος καὶ ἔντιμος.

"Ἄν τοῖνον καὶ ἡμεῖς ὅσα καὶ κάκληκες εἰς τὴν ἀρμονίαν ταύτην συντελεῖν ἐκρίθημεν ὑπ' αὐτοῦ καὶ οὐ σκανδάλου πέτρα τισὶ καὶ λίθος ὤμεν προσκόμματος,
 160 τὸ ἐντεῖθεν καιρός, εἰ καὶ Θεῷ φίλον, ἐπιβαλοῦμεν τῷ ἐγχειρήματι. Ἄλλ' εἰ καὶ νῦν [.]ξαι χρὴ πρὸς ὑμᾶς ὁ θεοπειθής μοι χορός, ἐκεῖνα τούτων ἀπο[λεξ]όμενος ψαλῶ πρὸς τὸ καιρίον, ἃ καὶ εἰς ὅτα Κυρίου Σαβαῶθ φθάσαι πάντως συνειδέσθε καὶ ὑμεῖς ὑπὲρ ἀμφοῖν τοῦ θεοστεφοῦς βασιλέως καὶ τοῦ σοφοῦ ἡμῶν ἀρχιποίμενος, Θεὸν ὄμ[.]ό[.] τὰ δὲ ἐστὶ Κύριος
 165 ὑποστηρίξει χεῖρα τοῦ βασιλέως καὶ κραταιώσοι [.] αὐτοῦ καὶ ἔτι πληθυνεῖ τὰς ἡμέρας αὐτοῦ ὡς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρα[νοῦ] ἐφ' ἡμέρας τοῦ βασιλέως προσθήσοι, τὰ ἔτη αὐτοῦ ἕως ἡμέρας [.] ἐν τῇ δυνάμει σου εὐφρανθήσεται ὁ βασιλεὺς καὶ ἐπὶ τῷ σωτ[ηρίῳ] ἀγαλλιάσεται] σφόδρα. Τῷ δὲ μεγίστῳ τούτῳ ἀρχιερεῖ ἐξαποστελεῖ [.] ἐκ Σιῶν ἀντιλάβοιτο
 170 τοῦτου, μνησθεῖη πάσης θυσίας αὐτοῦ [.] πιανάτω καὶ ἐπὶ τούτοις εἴη ἂν ἱερεὺς οὗτος εἰς τὸν αἰῶνα κα[τὰ τὴν τάξιν Μελχι]σεδὲκ ποιμαίνων ἡμᾶς ἐν εἰρήνῃ καὶ εἰς τόπον χλοερὸν κατα[παύ]ων [καὶ ἐκτρέφων ἐ]πι ὕδατος ἀναπαύσεως ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

Ἐθῆνα

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΠΟΛΕΜΗΣ

144-145 1 Co. 13, 1 145-146 Ps. 150, 3 148 Ps. 150, 3 149-150 1 Co. 12, 7. 152-153 efr. 1 Pe. 2, 6; Eph. 2, 20 156-157 Is. 28, 16 159 Rm. 9, 32-33 165-166 Na. 3, 16; Pr. 4, 10 166-167 Ps. 60 (61), 6 167-169 Ps. 20 (21), 1 169-170 Ps. 19 (20), 2 170 Ps. 19 (20), 3 170-172 Ps. 109 (110), 4 172-173 Ps. 22 (23), 2

152 εἰς addidi